

Badania prowadzone aktualnie w Instytucie Zachodnim przez interdyscyplinarne zespoły badawcze różnią się zarówno charakterem, jak i etapem zaawansowania, dlatego informacje o ich przebiegu i rezultatach są tak różnorodne pod względem treści i formy.

Niezależnie od prezentowanych poniżej zespołów badawczych nad wieloma innymi zagadnieniami prowadzone są badania indywidualne bądź w powoływanych *ad hoc* zespołach badawczych. Dotyczy to m.in. takich problemów, jak mniejszość niemiecka w Polsce, różne aspekty integracji europejskiej (w tym np. euroregiony), historia i transformacja krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

W prezentacji poszczególnych przedsięwzięć badawczych kierowaliśmy się hasłem: Polska – Niemcy – Europa.

ANNA WOLFF-POWĘSKA

INSTYTUT ZACHODNI ROKU 2000

Dwa co najmniej czynniki wyznaczają miejsce i rolę Instytutu Zachodniego jako placówki badawczej u progu XXI stulecia:

- tempo zmian i kompleksowość uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych w Polsce i pozostałych krajach europejskich,
- zmiana charakteru działalności instytutów badawczych w warunkach gospodarki rynkowej.

Europa Zachodnia – przedmiot dotychczasowych badań Instytutu – zmienia na naszych oczach strukturę i charakter. Stabilność zimnej wojny rzutowała na rutynizację badawczego postrzegania poszczególnych tematów i problemów związanych z tematyką stosunków międzynarodowych. Niecierpliwosc czasów, w których żyjemy, gwałtowność i nieprzewidywalność procesów zachodzących w Europie kończącego się XX w. zmuszą naukę, szczególnie jej gałęzie badawcze zajmujące się współczesnością do wypracowywania nowych metod, umiejętności szybkiego reagowania i obejmowania swym zasięgiem szerokiego spektrum zagadnień i problemów.

Instytut Zachodni jako placówka interdyscyplinarna modyfikuje swe struktury i dopasowuje do nowej rzeczywistości wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami. Choć jego pole badawcze, obejmujące tradycyjnie: Polskę-Niemcy-Europę, pozostaje niezmienione, to jednak wyraźnemu przesunięciu ulegają priorytety i akcenty w prowadzonej pracy badawczej. Zainteresowania badawcze Instytutu Zachodniego w najbliższej przyszłości będą koncentrowały się na obserwacji, analizie i ocenie trzech fundamentalnych procesów, które wypełnią z pewnością przestrzeń dziejową najbliższych lat; mianowicie: globalizacji, regionalizacji i renacjonalizacji. Rosnąca współzależność różnych zjawisk i procesów zmusi do obserwacji miejsca i roli Niemiec i Polski oraz integracji i dezintegracji Europy w szerokim kontekście powiązań zewnętrznych: stanowiska USA oraz Rosji wobec przemian w Europie, procesu transformacji Europy Środkowo-Wschodniej i jego konsekwencji dla nowego oblicza kontynentu oraz wewnętrznych: tworzenia euroregionów, pogłębiania i poszerzania Unii Europejskiej oraz *NATO*, modyfikacji systemu bezpieczeństwa. Znajdzie to wyraz w pracy powołanych zespołów realizujących m.in. następujące projekty badawcze:

- Wewnętrzne i zewnętrzne aspekty zjednoczenia Niemiec; problemy konstytucyjno-prawne, przeobrażenia w sferze kultury politycznej, świadomości historycznej i narodowej, integracji gospodarczej i kulturalnej;
- Rola elit w procesie przeobrażeń wewnętrznych i zewnętrznych Niemiec; wyłanianie się nowych elit intelektualnych, politycznych, gospodarczych i kulturalnych, ich rola w procesie transformacji byłej NRD, poszukiwania nowej tożsamości państwowej i narodowej;
- Miejsce zjednoczonych Niemiec w polityce i systemie bezpieczeństwa europejskiego; ich nowe opcje zewnątrzpolityczne, rola i usytuowanie w strukturach i instytucjach europejskich;
- Stosunki polsko-niemieckie; dzieje, ewolucja i terażniejszość stosunków bilateralnych, przeobrażenia we wzajemnym postrzeganiu, problemy nierównego partnerstwa, tworzenie wspólnoty interesów;
- Pogranicze polsko-niemieckie; społeczne, demograficzne, ekonomiczne i kulturowe przemiany na pograniczu polsko-niemieckim, ze szczególnym uwzględnieniem kształtujących się euroregionów;
- Ludność rodzima i mniejszość niemiecka w Polsce; struktura społeczna, ewolucja świadomości historycznej, wzajemne postrzeganie, proces przenikania kultur;
- Problemy integracji europejskiej oraz transformacji ustrojowo-politycznej krajów Europy Środkowo-Wschodniej; uwarunkowania integracji, problemy związane z przewycięzeniem konfliktów i sprzeczności między Wschodem i Zachodem, migracje ludności, kształtowanie nowej kultury politycznej, stosunki międzynarodowe w aspekcie politycznym, gospodarczym i kulturalnym;

- Świadomość europejska młodzieży polskiej na tle porównawczym; równoległe prowadzone we Francji, Niemczech i Polsce badania empiryczne mają zilustrować stan wiedzy młodej generacji o procesach integracji w Europie oraz odpowiedzieć na pytania dotyczące stopnia i charakteru identyfikacji młodych z treściami europejskimi;
- Teraźniejszość i przyszłość Obwodu Kaliningradzkiego; wspólna z ekspertami rosyjskimi, litewskimi i niemieckimi obserwacja i analiza możliwości interregionalnej kooperacji na rzecz stworzenia sfery bezpieczeństwa i współpracy w Europie;
- Konspiracja w Wielkopolsce w okresie II wojny światowej i powojennej; w przygotowaniu „Encyklopedia Wielkopolski Walczącej 1939-1945”;
- Przygotowywanie przez wyodrębniony zespół „Encyklopedii Niemiec współczesnych”.

Uwagę politologów, socjologów oraz kulturoznawców zajmą tematy, które wyłaniają się jako uboczne konsekwencje pozimnowojennych przeobrażeń. Kiedy Europa Zachodnia czuła się zagrożona przez komunizm i całą energię koncentrowała na obronie osiągniętej stabilnej integracji, nikt nie zadawał pytań o stopień doskonałości zachodniej demokracji. Tymczasem upadek komunizmu odsłonił ułomności demokracji zachodnich i słabości wolnych społeczeństw europejskich. Dla historyków idei i filozofów polityki wdzięcznym polem badań będą więc procesy ewolucji państwa, demokracji, relacji między obywatelem i systemem władzy we wschodniej i zachodniej Europie. Socjolodzy zmuszeni będą do wypracowania odmiennych od dotychczasowych metod analizy nowych zjawisk społecznych. Nie ulega bowiem wątpliwości, że w najbliższych latach zmieniać się będzie struktura społeczna, wyłonią się nowe formy pośrednictwa i łączności między władzą a obywatelem. Rosnące partykularyzmy i pogłębienie trybalizmu wyniosą na powierzchnię historii grupy etniczne, wyznania, interesy narodowe, poszukujące dla siebie miejsca w nowym, starym świecie.

Przed nowymi wyzwaniem staną historycy. Udostępnienie materiałów archiwalnych pozwoli im ukazać w nowym świetle dzieje NRD i stosunków z PRL, zweryfikować wiele zjawisk i faktów z zakresu stosunków między Niemcami i Polakami w okresie 1945-1989.

Prawa rynku funkcjonujące w nauce zmuszą, przynajmniej na okres przejściowy, do poszukiwania (wobec braku dalekowzroczonej polityki naukowej w kraju) na własną rękę rozwiązań finansowych, które umożliwią realizację zadań badawczych. Niezbędni będą wszechstronnie wykształceni pracownicy, a najbardziej uzasadniona będzie przypuszczalnie praca interdyscyplinarnych, *ad hoc* powołanych, zespołów badawczych, zdolnych do rozwiązania coraz to nowych problemów i zjawisk. Rację bytu tracą specjaliści jednego, wąsko ujętego tematu, których stać było w okresie stabilnego finansowania na poświęcenie całej energii badawczej jednemu tematowi, jak np. związki zawodowe w RFN, grupy interesów we Francji itp.

Instytut Zachodni winien stać się nowoczesną placówką, mocno osadzoną w życiu naukowym kraju i międzynarodowym. Jego funkcja nie może ograniczyć się li tylko do badań naukowych i ich popularyzacji. Polska integrująca się z Europą potrzebować będzie elit naukowych, które będą forpocztą tej integracji. Do jego istotnych zadań należeć będzie wychowanie polityczne i popularyzacja zagadnień stanowiących przedmiot badań Instytutu – adresowane do różnych środowisk społecznych. Będzie jednocześnie Instytut ważnym łącznikiem z Europą Zachodnią poprzez wszechstronną współpracę z ośrodkami życia naukowego i politycznego, wspólne międzynarodowe zespoły badawcze, do których włączać będą się stopniowo nasi wschodni i południowi sąsiedzi.

Praca badawcza opierać się będzie na nowoczesnym systemie łączności i informacji naukowej, który pozwoli z jednej strony na szybkie włączenie wyników badań pracowników Instytutu Zachodniego do obiegu międzynarodowego, z drugiej na wgląd do publikacji obcych.

W planowanej nowej siedzibie, w pełni skomputeryzowanej bibliotece, dziale informacji naukowej i dokumentacji znajdzie każdy miejsce i dostęp do poszukiwanych źródeł i materiałów. Poznań jako ważne centrum życia naukowego i miasto leżące na szlaku Wschód-Zachód w dosłownym i symbolicznym tego słowa znaczeniu ma wszelkie dane ku temu, by stać się ważnym łącznikiem tego, co najlepsze w życiu polityczno-społecznym, gospodarczym i naukowo-kulturalnym w Polsce i w Niemczech. Instytut Zachodni od początku swego istnienia, głęboko związany z życiem regionu i miasta, winien stać się nowoczesnym centrum spotkań europejskich, miejscem wymiany myśli i kształcenia. Rozwinięta sieć fundacji prywatnych, państwowych, politycznych i gospodarczych oraz zmodyfikowany system podatkowy, motywujący fundatorów do sponsorowania nauki, pozwolą na uzyskiwanie dodatkowych środków na finansowanie ekspertyz i projektów niezbędnych do rozwiązywania doraźnych problemów i prognozowania zjawisk ważnych dla kreowania nowoczesnej polityki zagranicznej kraju i tworzenia systemu bezpieczeństwa.

W roku 2000 Instytut będzie nie tylko sprawnie funkcjonującą i dobrze opłacaną placówką naukowo-badawczą, lecz również niezbędnym zapleczem dla kadr rządzących. Dojrzała i w pełni odpowiedzialna klasa polityczna, która zajęta dziś zdobywaniem lub osadzaniem się na szczytach władzy, nie mająca czasu na właściwą współpracę z nauką, dojrzy w potencjale naukowym kraju ważnego partnera w budowaniu stabilnej demokracji i gospodarki rynkowej i będzie potrafiła stawiać nauce właściwe pytania.

Różne bywają wizje: obsesyjne, kuszące, dręczące, koszarne i świetlane. Oby powyższa wizja okazała się proroczym życzeniem, spełnieniem oczekiwań jego pracowników ku ich własnej satysfakcji i satysfakcji wszystkich związanych z Instytutem Zachodnim i zawsze życzliwych jemu ludziom.